

KRHOTINE

izmještanje značenja disfunkcije

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

Akademija likovnih umjetnosti

Odsjek za animirani film i nove medije

Novi mediji

svibanj, 2016.

Zagreb

Diplomski rad
VALERIJA CEROVEC

mentorica
ANDREJA KULUNČIĆ
izv. prof.

U svom se diplomskom radu bavim odnosima stvarnog i izmišljenog, zbilje i imaginacije, istinitog i lažnog kroz konstrukciju *lecture performancea* ili predavačkog performansa koji uključuje spoj različitih medija poput teksta, fotografija, knjiga umjetnice i predmeta izrađenih od odbačenih materijala.

001.

O tome što su slojevi rada,
kako izgleda Grad i zašto je kosa
kratka

U radu postoje tri razine ili sloja. Vanjski sloj rada je na razini *lecture performancea* čije predavačke zadatke ispunjava istraživačica Gradskog centra za izdavanje i tiskanje knjige pod brojem 001.223.353 koja je naišla na skriven rukopis, fotografije i predmete osobe čije ime nam ostaje nepoznato. Istraživačica 001.223.353 je fiktivna, jednako kao što je fiktivna i osoba čije je artefakte pronašla, ali ona je utoliko stvarnija jer je opredmećena - dano joj je tijelo kroz koje ona može progovoriti. U tom je sloju igra između stvarnosti i fikcije opipljiva u najmanjoj mjeri za posjetitelja jer fikcija prodiere u stvarnost na način da sama postaje simulacijom. Predavanje koje istraživačica drži nije odglumljeno predavanje, iako jest fiktivno, niti je istraživačica odglumljena ličnost - u suprotnom, to bi značilo da je cjelokupni rad predstava koju rampa dijeli od gledatelja. Cilj rada nije uprizoriti priču za posjetitelje, nego učiniti je toliko nalik stvarnosti da ju je od nje teško razlikovati. Pod pojmom

simulacija mislim upravo takav baudrillardovski koncept preslikavanja odnosa stvarnosti koji gotovo briše granice između „istinitog“ i „lažnog“ ili „izmišljenog“ i „stvarnog“. Baudrillard u eseju *Simulacija i zbilja* objašnjava kako razlika između pretvaranja i simulacije leži u tome da pretvarati se znači glumiti kako nemaš ono što imaš, dok simulirati znači glumiti da imaš ono što nemaš. Dok je jedan vezan uz prisustvo, drugi je vezan uz odsustvo. Dok simulirati uvijek znači dovoditi zbiljsko u pitanje, pretvarati se znači ostavljati princip zbilje netaknutim : „razlika je uvijek jasna, samo je zamaskirana; dok simulacija prijeti razlikovanju „istinitog“ od „lažnog“, „zbiljskog“ od „zamišljenog“.“ (Baudrillard 1988:168) Istraživačica 001.223.353 dio je onog svijeta kojem je pripadala i tajanstvena osoba čije je artefakte pronašla, a i prostor izlaganja postaje dijelom njega. Slučajnost je istraživačicu dovela u situaciju u kojoj je pronašla ispisanu bilježnicu, razne fotografije i druge artefakte koji su u tom svijetu smatrani nepotrebnima, pa su zato i nepostojeći.

Baudrillard tvrdi u svom eseju *Simulacija i zbilja* da je društvo zamijenilo stvarnost simbolima i

znakovima čime cjelokupno ljudsko iskustvo postaje simulacija stvarnosti. Simulakra su sve kopije koje označavaju stvari koje ili nemaju više originala ili original nije postojao na početku, i skrivaju činjenicu da nam je potrebno bilo što nalik stvarnosti da bi mogli razumjeti naše živote. Baudrillard uzima za primjer kratku novelu Jorgea Luisa Borgesa u kojoj kartografi dostižu takve mjere točnosti da na kraju izrade toliko detaljnu mapu Carstva da ona prekriva cijeli teritorij. Carstvo biva pokoreno, a karta Carstva trune i postaje dijelom tla koje označava. Baudrillard piše: „Pitanje nije više pitanje mape ili teritorija. Nešto je nestalo: glavna razlika između jednog i drugog koja je sačinjavala šarm apstrakcije.“ (Baudrillard 1988:166)

Drugi sloj rada iščitava se iz priče koja je zapisana u pronađenom rukopisu. Priča je pisana u prvom licu, a osoba koja je ispisala tekst govori o svojem životu i djelima koje je napravila tijekom istraživanja Grada u kojem je živjela i radila. Drugi sloj rada zapravo čine sve konvencije svijeta u kojem se Ona nalazi - zbilju tog svijeta. Ta fiktivna stvarnost u kojoj žive obje osobe nalik je svijetu u kojem mi živimo, ali su neki punktovi te stvarnosti

izvrnuti ili naglašeni. Tekst nas uvodi u taj svijet kao da je nam je on općepoznat i uobičajen, ali zapravo nudi nagli ulazak u strani, nepoznati svijet u kojem se ne snalazimo. Možda se isprva čini kao da tekst opisuje distopičan svijet budućnosti bez ljudske bliskosti i prijateljstva, ali ta je zbilja priče nastala inverzijom i naglašavanjem nekih točaka naše stvarnosti, stoga se i zbilja priče treba promatrati kao paralelna sadašnjost koja supostoji uz našu. Iako su logika i tehnološki napreci temelj funkcioniranja tog društva, priča nam ne donosi nikakve znanstveno - fantastične elemente u smislu velikih znanstvenih otkrića ili uspjeha, a svako tehnološko napredovanje opisano u tekstu nije puno naprednije od našeg. Brodovi izgledaju kao brodovi, a podmornice kao podmornice. Vrlo važan element tog teksta, tj. nedostatak elementa zbilje priče, jest umjetnost koja ne postoji. Ona nije zabranjena niti gledana s prijezirom, ona uopće ne postoji jer nitko ne smatra da je ona potrebna i nikome ne pada na pamet da se bavi bilo kakvim eksperimentiranjem, osim ako je ono vrlo kontrolirano i u svrhu pravocrtnog kretanja društva u suhoparnu budućnost istih takvih eksperimenata. Odstranjenje umjetnosti znači i odstranjenje riječi koja ju označuje. Djeca u tom svije-

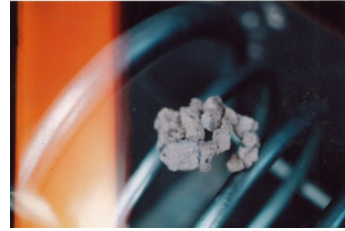
tu rane godine provode uz roditelje, ali ubrzo napuštaju dom kako bi krenuli u školu gdje su izolirani od ostatka svijeta. Škole su mjesta gdje se i svatko od učenika izolira od ostalih; skrivena komunikacija je povremena, ali i ona izumire odrastanjem djece. Pravila škole oblikuju učenike i učenice u samodostatne ljude koji ne pate za roditeljskom pažnjom niti za emocionalnom povezanošću s drugima, te ih tako pripreme za svijet u koji izađu nakon izolacije. Cijeli se taj sustav oblikovanja djece, a kasnije i odraslih ljudi, najjasnije očituje u dužnosti koju svaka osoba ima prema rezanju kose. Svatko mora držati do toga da mu kosa ne izraste preduga jer duga i neuredna kosa pokazuje nemarnost osobe koja ju ne održava prema pravilima. Stoga i djecu u školi pripremaju na tu dužnost koja nakon završetka obrazovanja pada na njihova leđa - kosu im skraćuju na početku svake godine do korijena kako bi ima ona do početka sljedeće godine izrasla koliko je mogla, kada bi je opet kratili. U toj su strukturi kraćenja kose i kraćenja slobode učenici pronašli uski otvor u igru koji im je omogućavao kratkotrajnu tajnu komunikaciju i natjecanje prema vlastitim pravilima - onaj kome je kosa narasla najviše u godinu dana bio je pobjednik. Takvo natjecanje nije natjecanje spo-

sobnosti, već natjecanje predispozicija tijela učenika, i to tijela koja su genetski spoj njihovih roditelja. Kosa je preostala kao jedini istinski spoj između djeteta i roditelja, i zbog toga je oni najuspješniji u izrastanju čuvaju kako bi je pokazali roditeljima kao jedini istinski školski trijumf. Osoba koja je ispisala pronađenu bilježnicu nikada nije bila dobra u izrastanju kose, ali je bila izuzetno nadarena za jezične zadatke. U školi su se održavala jezična natjecanja, a učenik ili učenica s najviše pobjeda bio bi proglašen Velikim jezičnim poglavicom. Takva su natjecanja poticala učenike da se trude napredovati u poljima koja su ih zanimala ili u kojima su bili uspješni, jer su im česte pobjede mogle pomoći u zaposlenju nakon završetka obrazovanja. Nakon izlaska iz škole većina bivših učenika pronalazi posao u Gradu i tamo se zadržava ne mijenjajući pronađeno zaposlenje, sve do odlaska u dom za starije u podmakloj dobi. Neki pronađu osobu s kojom žele osnovati obitelji, ali to ne mijenja mnogo posvećenost poslu jer ih djeca ubrzo napuštaju kako bi otišla u školu. Ljudske smrti se odvijaju u tišini, ponekad uz otpraćaj najbližih, a stvari ostale u domu za starije se predaju u ruke gradske uprave koja održava godišnju aukciju u svojim dvora-

nama gdje prodaje upotrebljive komade namještaja ili neke druge korisne stvari. Cijelo društvo funkcionira kao dobro uštiman stroj, a svaki čovjek predstavlja jedan kotačić pomoću kojeg se taj stroj kreće. U takvom dobro podmazanom društvu u kojem svi ljudi misle i rade jednako, čini se gotovo razumnim da umjetnost ne postoji.

Treći sloj rada čini konstrukcija svijesti osobe koja je ispisala svoj život u bilježnicu. Ta konstrukcija ne uspijeva razložiti zbilju od imaginacije. Unutar priče postoji nama fiktivna zbilja, ali ta je zbilja za ovu osobu stvarnost, i to stvarnost koju ona oblikuje, mijenja i nadograđuje vlastitim imaginativnim sposobnostima da bi u toj stvarnosti mogla uopće postojati. Prva se takva nemogućnost razlikovanja pojavljuje u tekstu bilježnice u obliku umjetnika. Umjetnik je pojava koja objedinjuje sve ono što se u svijetu priče smatra neprikladnim, a to se najviše očituje u njegovoj dugoj zamršenoj kosi i bradi od koje mu se jedva vide oči. Umjetnik je za razliku od ostalih odraslih želio čuti mišljenje djeteta. On je dao vremena djetetu da shvati čime se on bavi. U tom se očituje velika viskoznost mašte koju posjeduje djevojčica, a takva mašta ne može pripadati svijetu u

kojem ona živi. Djevojčica je u nedostatku brižne i sebi ravne osobe izmislila umjetnika koji je uz pomoć mašte pronašao vlastiti doprinos svijetu. Umjetnik joj objašnjava da on skuplja krhotine drugih ljudi, tj. polužive vrijednosti koje on vraća u život tako da ih odnosi u gradove i ostavlja na mjestima na kojima bi ih netko mogao ugledati. Djevojčica je prilikom upoznavanja umjetnika zamislila da je slomila njegov predmet pa je s ulice skupila nekoliko komadića razbijenog stakla koje je brižno čuvala cijeli život, a oni su pronađeni zajedno s ostalima artefaktima. Djevojčica veliki dio života provodi tragajući za umjetnikom i njegovim predmetima koje ostavlja na ulicama. Gledajući unutar zbilje drugog sloja rada i iz gledišta bile koje osobe iz priče, takvo traganje je uzaludno jer ni umjetnik ni njegovi predmeti ne postoje, već postoji jedino ustrajnost djevojčice u tom traganju i sposobnost da u slučajne i sporedne predmete koje pronalazi na ulici upisuje značenje umjetnosti. Tako fotografije koje vidimo na izložbi nisu uistinu fotografije umjetnikovih predmeta, nego fotografije predmeta u koje je, tada već, djevojka upisala vrijednost. Svakom od tih predmeta ona je dala ime: Rukobranica, Truploštit, Naušnjak, Glavobran, Stopalni branik i Štitoočnik.

Svi ovi neologizmi nastali su iz njezine potrebe da omogući sebi izgradnju nevidljivog imaginarnog Štita, zahvaljujući kojem je počela izrađivati vlastite artefakte koji su kasnije također bili pronađeni. Nakon završenog obrazovanja počela je raditi u knjižnom arhivu gdje je morala preslagivati i održavati knjige, a one knjige koje su bile otpisane kao nepotrebne ili neiskoristive morala je otpremati u zgradu za reciklažu. Otpisane je knjige shvatila kao krhotine o kojima je umjetnik pričao, kao zaboravljene i ostavljene ljudske otpatke koje je ona morala sakupiti i ponovo uobličiti u predmete vrijedne pažnje. Zbog toga je prekršila pravila knjižnog arhiva, koja su nalagala da se svaka otpisana knjiga mora reciklirati u zgradi za reciklažu, i skrivala knjigu po knjigu ispod svog kaputa i odnosila kući kako bi u njih kasnije vršile intervencije. Radeći to uspjela je osigurati svrhu svojoj mašti i pretvoriti Grad u kojem živi i radi u grad kojem pripada. Kasnije za svojeg života kada je već živjela u gradskom domu za starije, ona odlučuje u bilježnicu zapisati događaje koji su je oblikovali. Fotografije predmeta, sedam komadića stakalca i četiri vlastite knjige koje je sačuvala odlučila je spremati u torbu koju je izradila posebno za njih. Torbu je ostavila u ladici svog ormara kojeg je

nakon njene smrti kupila istraživačica Gradskog centra za izdavanje i tiskanje knjiga na aukciji nepotrebno namještaja.

Rukopis iz bilježnice je potrebno promotriti s kritičkim odmakom kao zaseban tekst da bi se razumjela konstrukcija naracije koja čini temeljni sloj rada. Linearna priča uobličena u memoarski zapis razbija se na fragmente u izvedbi predavačkog performansa kroz izvlačenje važnih točaka priče i njihovim ponovnim pozicioniranjem u odnose u kompoziciji izvedbe. Naposljetku, performans mora biti vjeran tekstu i zakonitostima koje on donosi da bi izvedene akcije bile smislene.

002.

O tome što je predavanje,
a što performans,
čiji je glas, a čije tijelo

Lecture performance ili predavački performans je oblik umjetnosti koji preispituje granice i odnose umjetnosti i znanja, odnosno učenja. Oblik se na umjetničkoj sceni pojavio 1960-ih i postao jednim od češćih medija kroz koje umjetnici progovaraju o statusu umjetnosti u akademskim i istraživačkim krugovima. Oblik podrazumijeva stapanje istraživačkog procesa, predavanja, vizualne umjetnosti, različitih tehnika i stilova naracije i performansa.

Važno je naglasiti da postoji prepoznatljiva, iako i tanka granica između predavačkog performansa i performativnog predavanja. Pascal Gielen u svom tekstu naslovljenom *Predavati o umjetnosti u neoliberalnom carstvu* govori o ne-pedagogiji i ne-metodi u profesorskim predavanjima koja bi trebala biti temeljena na učestalo korištenim pojmovima komunikacije i posredovanja znanja. Gielen iznosi svoje mišljenje kako su upravo te aktivnosti problematične zbog toga što „suviše često koriste jezik na predvidljiv i ravan način i tako obustavljaju znati-

želju i slobodno promišljanje koje bi trebale zagovarati.” (Gielen 2012:166) Zbog toga je Gielen, umjesto da svojim studentima govori o tekstovima koje obrađuju, odlučio čitati te tekstove ispred svih, a takva su čitajuća predavanja Gielenov način adresiranja suvremene psihološke stvarnosti u kojoj je kratki raspon pažnje institucionaliziran hipertekstovima interneta. Za njega svako čitanje teorijskog ili kritičkog teksta ispred drugih postaje performansom, a posebno kada u publici sjede mladi ljudi čiji je koncentracijski raspon danas kraći nego ikad. S obzirom da čitanje zahtijeva određeno vrijeme, ono postaje prepoznatljivo kao umjetnički format, a kolektivitet takve aktivnosti postaje vrednovano kao ugodno i važnije od individualnog čina čitanja. Još jedna prednost ovakve vrste predavanja je mogućnost kontroliranja stvarnog razumijevanja teksta polaznika predavanja. Ukoliko se kompliciran teorijski tekst u kratkim digresijama objasni pojednostavljenim jezikom i time približi studentima, ovaj se pedagoški eksperiment može smatrati uspješnim. (Gielen 2012:168) Iz ovog primjera može se uočiti kako Gielen koristi performativne predispozicije čitanja na svojim predavanjima da bi studenti koji ih pohađaju mogli lakše razumijevati „duge” i

„suhoparne“ teorijske i filozofske tekstove, pa možemo reći da su Gielenova predavanja performativna. Gielen kao predavač preuzima neke odlike performansa u svrhu prije spomenute komunikacije i posredovanja znanja, dok s druge strane umjetnik koji izvodi predavački performans preuzima značajke održavanja predavanja ispred grupe ljudi da bi komentirao komunikaciju i posredovanje.

Predavački performans je izvedbeni oblik umjetnosti, pa tako kao iskustvo u vremenu nalikuje postdramskim oblicima u kazalištu - međutim od njega se i razlikuje. Lehman u djelu *Postdramsko kazalište* govori o određenoj razlici između kazališta i umjetničkog performansa, a ona se nalazi unutar okvira transformacije. Glumci putem zadanog materijala rade na tome da oblikuju neku stvarnost - da pomoću gesti, mimike i govora predstave zbilju koju oni po vlastitoj volji transformiraju. Umjetnici performansa, s druge strane, ne koriste materijal da bi transformirali neku zbilju i posredovali između te zbilje i publike, već koriste materijal kako bi se mogli posvetiti „samotransformaciji“. „Umjetnik - u umjetnosti performansa upadljivo često umjetnica - organizira, izvodi, izlaže radnje koje zahvaćaju

vlastito tijelo. Kada se tako vlastito tijelo ne javlja samo kao subjekt postupanja, nego ujedno upotrebljava kao objekt, kao signifikantni materijal, takav postupak za samog umjetnika i za publiku ukida estetsku distancu." (Lehman 2004:181) Jednostavnije i kraće može se reći da je performans proizvodnja prisutnosti i svijesti o prisutnosti - što znači da postoji u kategorijama ovdje i sada.

U izvedbi performansa sva se tri sloja rada miješaju. S obzirom da se rad temelji na fikciji u izvedbi ipak postoji i određena vrsta reprezentacije. Erika Fischer - Lichte u svom djelu *Estetika performativne umjetnosti* uvodi pojam perceptivne multistabilnosti kojim donedavnu dihotomiju "prezencije" i "reprezentacije" dovodi u pitanje. Fischer-Lichte piše kako su donedavno prezencija i reprezentacija označavale dva pola u estetičkim kategorijama. Prezencija je označavala neposrednu prisutnost koja pruža iskustvo punine i cijelosti, i kao takva je autentična. Na suprotstavljenoj strani stajala je reprezentacija koja je utemeljena u određenim značenjima, kontrolirana, čvrsta i kruta bila smatrana problematičnom „prije svega zato što u svojoj znakovnosti otvara uvijek samo uzak pristup svijetu." (Fischer - Lichte 2009:180) Lichte smatra da su oba fenomena na-

stala kroz određene procese utjelovljenja koji nastaju u opažanju i oni jesu različiti, ali nisu nespojivi kao što se to ranije nalagalo. Za promjene u percepciji gdje jednog trena u izvođaču vidimo lika kojeg izvođač igra, a drugom samog izvođača Fischer - Lichte uvodi pojam perceptivna multistabilnost.

Istraživačica 001.223.353 drži predavanje o predmetima pronađenim u ladici starog ormara kupljenog na aukciji nepotrebnog namještaja Gradskog doma za starije. Predavanje započinje pokazivanjem svih predmeta koji se nalaze pod svojim klasifikacijskim brojem:

1. Izložak 1 - torba
2. Izložak 2 - bilježnica s rukopisom
3. Izložak 3 - sedam komadića stakla u čuvani u papirnatom omotu
4. Izložak 4 - fotografije snimljene prije pronalaska predmeta
5. Izložak 5 - fotografije predmeta
6. Izložak 6 - knjige umjetnice (6A, 6B, 6C, 6D)

Uz sve predmete koji su izloženi prema svom klasifikacijskom broju na izložbenom stolu još stoje olovka, ljepljiva traka, diktafon, škare i metar koje istraživačica koristi tijekom svojeg predavanja.

Istraživačica koristi diktafon sa snimljenim citatima iz bilježnice s rukopisom kako bi ona mogla izvoditi akciju vođenu glasom s diktafona. Svaki je snimljen citat numeriran i označen brojem stranice s koje je pročitana, pa tako istraživačica svoj glas posuđuje umjetnici, ali se i dovodi u vezu s njom - dnevnički zapis umjetnice oživljava kroz tijelo istraživačice. Kroz akcije koje radi na zidu, istraživačica ponavlja motive iz bilježnice s rukopisom koje je umjetnica napravila. Kada na zidu mjeri duljine kosa osoba koje se spominju u rukopisu, istraživačica ponavlja radnje umjetnice - ali tome dodaje novi element, duljinu svoje kose. Kada iscrtava komadiće stakla, iscrtava ih kao što ih je iscrtala i umjetnica. Glas s diktafona prekida živi glas istraživačice, a u tom prekidanju nastaje ritam koji održava pažnju publike. Istraživačica s dijaprojektora pušta dijapozitive napravljene za arhiv provedenih istraživanja Gradskog centra za izdavanje i tiskanje knjiga. Na svakom je dijapozitivu istraživačica snimila jednu pronađenu fotografiju s njezinim arhivskim brojem i mjerilom. Dijaprojektor služi tome da bi svaka osoba iz publike mogla istovremeno slušati dijelove iz bi-

lježnice koji opisuju kako su fotografije nastale i gledati fotografije o kojima je riječ. Sa snopa fotografija pod nazivom Izložak 5, istraživačica uzima po jednu fotografiju od svakog predmeta koje nisu bile prikazane na projekciji i pozicionira ih na zidu u odnosu na svoje tijelo: Glavobran pozicionira u visine svoje glave, Truploštit u visini trupa, Štitoočnik u visini očiju, Naušnjak u visini ušiju, Rukobranicu u visini ruke, a Stopalni branik u visini stopala. Istraživačica uzima u ruke knjigu umjetnice naslovljenu *(Ne)postojeća knjiga o umjetnosti*, ali prije nego li počinje čitati izgovori: „Pitanje umjetnosti nije pitanje prošlosti, nego mogućnosti njenog nastavka.“ - što je glavni zaključak njenog istraživanja pronađenih predmeta. Nakon kratkog čitanja iz knjige, predavanje istraživačice završava pozivom na razgledavanje izložaka.

S obzirom da je predavanje istraživačice samo po sebi izmješteno iz naše stvarnosti, ono za nas ima začudnu dimenziju na temelju kojeg ga možemo nasloviti predavačkim performansom. Moje tijelo služi tome da progovara i o umjetnici i istraživačici, da obavlja radnje i obrađuje materijal koji je, na kraju krajeva, i to tijelo stvorilo. Ja, ne više samo kao djevojčica-umjetnica i istraživačica, nego kao i performerica u okviru vlastite fikcije koju prevodim u stvarnost, težim Lehmanovoj „samotransformaciji“.

Jedan od oslonaca u radu bio mi je video performans Andree Fraser nazvan *Museum Highlights: A Gallery Talk* nastao 1989. godine. Rad je nastao kao produkt pet predavačkih performansa koje je Andrea Fraser održala u Philadelphia Museum of Art koje je organizirala ustanova Tyler School of Art. U video performansu možemo vidjeti Fraser koja govori u kameru pod krinkom fiktivne docentice Jane Castleton. Jane Castleton se predstavlja kao gošća, volonterka i umjetnica prije nego li započinje svoje vodstvo kroz muzej. Šećući muzejom Castleton komentira konvencionalne elemente na koje smo navikli da ih vodiči komentiraju, ali komentira i one nesvakidašnje - tako da osim muzejskih kolekcija Castleton ne izmiču

ni toaleti ili muzejski dućan s poklonima. U svom u-
rednom sivom odijelu Castleton u prenaglašenoj maniri
intelektualnog govora parodira elitistički odnos mu-
zeja i galerija prema onome što se smatra umjetnošću.
U video performansu publike nije bilo za razliku od
početnih pet performativnih vodstva gdje je Fraser
vodila skupine ljudi poput drugih muzejskih docenata.
Za moj je rad bilo zanimljivo proučiti na koji je na-
čin Fraser uobličila fiktivnu osobu kroz koju progov-
ara o institucionaliziranoj umjetnosti i našem odno-
su prema njoj.

Drugi rad na koji sam se oslanjala bio je video
rad Marthe Rosler *Vital statistics of a Citizen, Sim-
ply Obtained* iz 1977. godine. Rosler u tom filmu igra
žensku osobu koju pregledavaju i mjere jedan muškarac
i tri žene u bijelim liječničkim odorama. Ono što
najprije izgleda kao rutinski pregled postaje agre-
sivna procjena tjelesnih osobina ženske osobe koju se
pregledava. Dok ženska osoba šuti, osobe u odorama
pričaju, komentiraju i procjenjuju njene tjelesne ka-
rakteristike kao „ispod standarda“, „standardno“ i
„iznad standarda“. Nakon mjerenja Rosler ne oblači
odjeću koju je tijekom pregleda skinula, već oblači

vjenčanicu i naposljetku malu crnu haljinu s odgovarajućom šminkom. Rosler ovim radom izravno komentira način na koji društvo konstruira određena očekivanja koja se primjenjuju na žene i kako ta očekivanja, ili radije društvene osude prilikom odstupanja od njihovog ispunjenja, kontroliraju ponašanje i odnos žena prema vlastitom tijelu. U ovom radu Marthe Rosler bila mi je najzanimljivija upravo ta mogućnost stvaranja tjelesnih konvencija kojima se pokušava ovladati ponašanje ljudi. Najprije osvješćivanjem određenih normi tjelesnog izgleda, onda njihovom dekonstrukcijom i ponovnim spajanjem različitih elemenata može se oblikovati mnogo restrikcija koje nam se doimaju začudno ili znanstveno-fantastično, ali one su na kraju krajeva restrikcije našeg društva samo prenaplašene ili formulirane nešto drugačijim kontekstom.

Obje autorice navedenih radova koriste se izvedbom kao medijem kojim podvlače vlastite stavove koje žele iznijeti. U tom mi je smislu bilo važno proučiti zakonitosti njihove izvedbe da bih pomoću primjera mogla osvijestiti mogućnosti koje nudi moj vlastiti rad. Predavački performans se prvenstveno nametnuo kao rješenje zbog toga što mu je glavna karak-

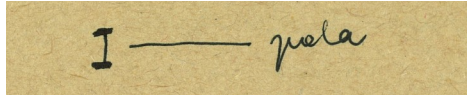
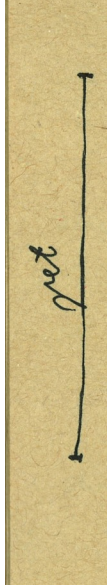
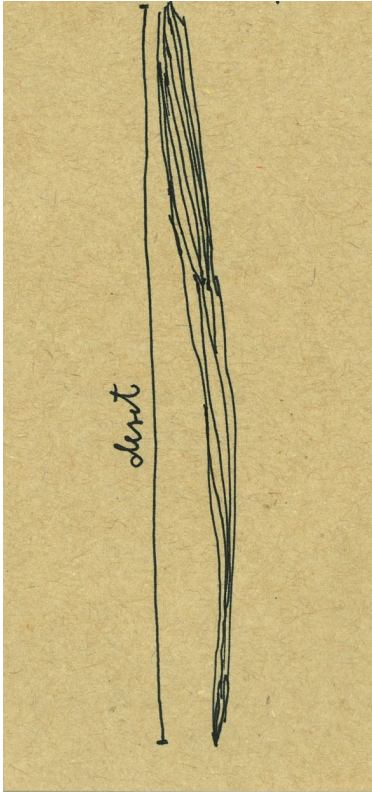
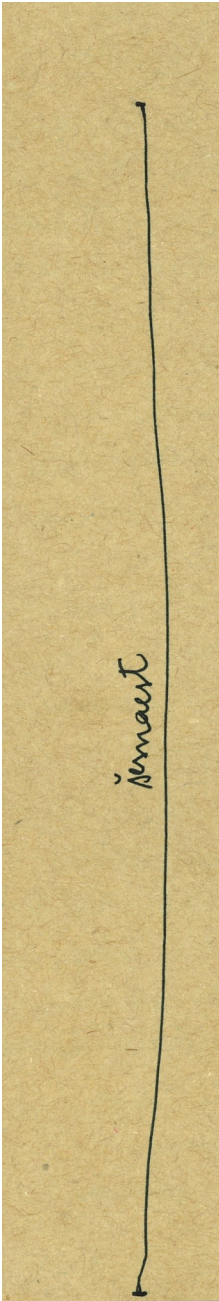
teristika okvir prostora i vremena u kojem svi slojevi rada mogu izaći na vidjelo kroz izvođačevo manevriranje objektima, glasom ili tijelom. Način na koji istraživačica prikazuje objekte i elemente priče nije linearan, već ona kroz citiranje, crtanje i mjerenje gradi novu vrstu prepričavanja koja polazi od njenog odnosa prema svim objektima koje je pronašla.

Nakon završenog procesa na ovom radu, meni je važno naglasiti – koliko god očigledno bilo – da se u biti rada nalazi igra identiteta, u kojoj nikad sasvim nisam sigurna jesam li djevojčica - umjetnica, istraživačica, ili performerica; ili naposljetku svo troje.

003.

Prijepis rukopisa iz bilježnice

U moju su školu išli i dječaci i djevojčice. Svi smo od reda nosili plava odjelca s bijelim košuljama koje bismo sami prali uvečer nakon večere u velikoj središnjoj dvorani. Svatko od učenika u svom je ormaru imao pet plavih sakoa, pet plavih hlača, pet bijelih košulja, pet bijelih potkošulja i pet bijelih gaćica koje bi preuzeo u pisom u školu s pet godina. Kada bi netko nadrastao svoju odjeću, uzimao bi veću od starijih učenika. Dogodilo bi se da otprilike svakih pet godina ravnateljica škole naručuje novu odjeću od gradske tvornice za izradu radnih odijela. Na početku svake godine ošišali bi nam kosu do korijena, a mi bismo tijekom godine pratili rast kose i tajno između satova matematike i jezika uspoređivali duljine naših dlaka sve dok ne bi opet došlo vrijeme kada bi ih nam kratili. Moja bi kosa uvijek izrasla do desetak centimetara, ali bilo je i onih čija je kosa nadrasla čak i šesnaest centimetara. Oni bi trijumfalno svake godine spremali pramenove svoje kose u ladicu noćnog ormarića i čuvali ih kako bi ih pokazali svojim roditeljima pri završetku svog školovanja. Nijedan učenik nije mogao vidjeti svoje roditelje od trenutka kada bi ušao u školu do trenutka kada bi izašao iz škole sa šesnaest godina. Bilo nam je dopušteno da roditeljima napišemo pismo samo na kraju svake godine kako bismo im predočili dokaze naših uspjeha, osim toga bilo kakvi pokušaji razgovora s njima ili tugovanje za njima bilo je strogo zabranjeno i takvi bi učenici, a bili su rijetki, obično završili još usamljenijima. Najveća pouka koju su nam htjeli usaditi u školi, bila je kako je samodostatnost najveća vrlina ljudskog bića i zato nitko nije volio plačljivce. Ja nikad nisam plakala ispred drugih na što sam veoma ponosna, ali ponekad bih plakala za vrijeme kupanja kada sam mogla, za slučaj da me netko vidi, za crvenilo u očima okriviti šampon kojim sam se prala.

Kao što sam već rekla, izrastanje kose nikad mi nije išlo pretjerano dobro, ali sam zato gotovo uvijek pobjeđivala u jezičnim natjecanjima koja su se održavala svakog tjedna. Na takvim bi natjecanjima učenici morali slovati riječi koje im učiteljica zada i objasniti značenja tih riječi ili dati odgovarajuću riječ za značenje koje učiteljica ponudi. Pobijedio bi onaj učenik koji bi imao najviše točnih odgovora, a na kraju školske godine učenik s najviše pobjeda bio bi prozvan Velikim jezičnim poglavicom i za nagradu je mogao otputovati sa školskom knjižničarkom u Grad, gdje bi morali obići gradsku knjižaru i kupiti nekoliko novih izdanja udžbenika o strojevima, građevinskim materijalima, novim vrstama hranjivih prašaka i napitaka ili nekim sličnim temama kako bi nadopunili školsku knjižnicu. Meni su jezični zadaci uvijek dobro išli jer su mi, prije nego što sam pošla u školu, roditelji čitali vlastite knjige iz kojih sam naučila nešto o brodovima i zrakoplovima, njihovim posadama, različitim vrstama kemijskog posuđa, o tvornicama i njihovim dimnjacima i ostalim stvarima o kojima su moji roditelji voljeli čitati. Tako da sam čak šest puta tijekom svog školovanja bila proglašena Velikim jezičnim poglavicom i čak sam šest puta odlazila sa školskom knjižničarkom u Grad po nove udžbenike.

Kada sam peti put postala Velikim jezičnim poglavicom, imala sam trinaest godina. Do tada je već i knjižničarka zapamtila moje ime, iako je bila žena kojoj razgovor nije bio draga aktivnost. Tog sam se dana, kao uostalom i svakog, uredila kako se od mene tražilo i petnaest minuta prije polaska čekala knjižničarku ispred ulaza u školu. Knjižničarka nije bila neprimjetna žena, prvenstveno zbog svojeg neobično duguljastog lica kojeg su krasile okrugle naočale žičanih okvira i nekoliko namrđenih bora između obrva. Uvijek je hodala nekako ukoče-

no u svom purpurnom odijelu s tankim smeđim prugama, a nijedna vlas njene pet centimetara duge, uredno ošišane kose ne bi ni u kom trenutku zatreperila. Kada me tog jutra našla kako sjedim na stepenicama ispred ulaza, zaželjela mi je dobro jutro, vjerojatno iz čiste pristojnosti i dala mi do znanja da nas prodavač u knjižari već čeka. Zakoračila je po puteljku koji vodi do izlaza iz dvorišta škole, a ja sam jedva držala korak s njenim zbog njenih neobično dugih nogu koje je žurno bacala jednu ispred druge. Sjele smo u auto koji nas je dočekaio izvan dvorišta škole, a čiji je vozač bio od nas odijeljen tamnim debelim staklom, i bez razgovora slušale brundanje motora otprilike sat vremena, koliko nam je trebalo da stignemo do Grada. Ja sam jedva uspijevala sakriti svoje uzbuđenje ponovnim ulaskom u Grad. Dvorište škole je za većinu učenika bio jedini svijet do kojeg su dopirale dječje oči svih jedanaest godina školovanja, zato je prijeći granicu između dječjeg svijeta i svijeta odraslih bila izuzetna čast od koje mi se prevrtao trbuh. Preuzela sam veliku odgovornost da zapamtim svaki mogući detalj ovog putovanja, od tkanine sjedala u automobilu preko veličine prozora knjižare do izgleda gospodina prodavača, kako bih mogla kasnije tog dana za vrijeme večere ili u redu za kupanje svima u tančine ispričati ovaj uzbudljiv pothvat.

Krajolik se kroz prozor postepeno mijenjao, nestajalo bi drveće i zamjenjivale bi ga zgrade svakakvih veličina i oblika, uvijek sive poput aluminijske. Kad malo bolje razmislim, možda zgrade i jesu bile aluminijske. Ljude nikad kroz prozor automobila nisam mogla dobro proučiti, ali djelovali su poput dobro uštimanog stroja. Uvijek su hodali pravocrtno u crnim i sivim odijelima, uredno podšišane kose sa svojim aluminijskim torbama u rukama. Nikad ni sa kime od njih nisam pričala, čak ni s prodavačem knjiga, što je možda i bolje jer vjerojatno

nikoga nije zanimalo što djevojčica ima reći o brodovima, zrakoplovima ili drugim stvarima o kojima su odrasli već štošta znali.

Kada se automobil zaustavio ispred ulaza u knjižaru, školska mi je knjižničarka dala samo znak glavom da izlazimo jer je očigledno smatrala da će vrijeme nepotrebno potrošiti ukoliko mi po peti put bude objašnjavala kako knjižara radi. Vozač automobila je nastavio dalje, a mi smo ušle u zgradu kroz dvostruka staklena vrata i našle se u divovskom prostoru ispunjenom knjigama od poda do stropa. Nije bilo zida koji nije bio ispunjen policama novih neprelistanih knjiga i od tog su mi knjiškog mirisa zadrhtala koljena.

Iza ugla neke udaljene police provirio je prodavač koji nam se sporo počeo približavati, a kad je bio na tek nekoliko koraka od nas zaključila sam da se taj gospodin nikad ne mijenja. Imao je nosinu nasred lica i prodorne oči koje su najradije htjele iskočiti iz duplji. Najčešće je gledao u knjige, ponekad bi pogled zaustavio na školskoj knjižničarki, a mene bi primjećivao samo kad bih mu se našla na putu. Njegova je kosa bila možda pola centimetra duga, gotovo onolike dužine kakve su bile učeničke kose na početku svake godine i meni nikako nije bilo jasno zašto bi netko želio toliko kratku kosu. Odveo nas je do jednog od stolova na koje je već ranije poslagao knjige za koje je pretpostavio da bi nas mogle zanimati. Stol je bio prepun svakojakih naslova i školska je knjižničarka prelistavala redom jednu po jednu knjigu, dok je meni bilo dopušteno promatrati samo sa sigurne udaljenosti. Nakon pomnog prelistavanja knjižničarka je odabrala nekoliko novih naslova o prenamjeni tiskara novčanica u tiskare kartica, najnovijim brzосуšećim vlaknima, proizvodnji radijatora i napuštenim naftnim bušotinama, te dopu-

njena izdanja o radu helikoptera i tiskanju knjiga. Sva-ka me od ovih knjiga zanimala, a najviše ona o tiskanju knjiga pa sam jedva čekala da se vratimo u školu gdje ću je moći prelistati u miru čitaonice. Knjižničarka je iz novčarke izvadila karticu kojom je platila sve udžbenike i zamolila gospodina prodavača da nam pozove vozača automobila. On je pritisnuo tipku na uređaju svog stola, u-ljudno pozdravio i nestao među policama.

Knjižničarka i ja izašle smo iz knjižare i čekale naš automobil na nogostupu, a kad se nije pojavio punih petnaest minuta knjižničarka je odlučila vratiti se u knjižaru i zamoliti buljookog prodavača da nam ga ponovno pozove. Rekla mi je da je pričekam vani u slučaju da se automobil ipak pojavi i da se ne mičem s mjesta ni u kom drugom slučaju.

To sam i namjeravala napraviti, ali u trenutku kad je ona nestala iza ulaznih vrata knjižnice, meni je pogled privukao blagi bljesak nečeg s poda. Isprva sam promatrala samo očima bezuspješno pokušavajući shvatiti čemu ona služi. Moja znatiželja bila je presnažna pa sam se približila predmetu i promatrala ga iz ptičje perspektive sve dok nisam odlučila čučnuti i dodirnuti ga. Uzela sam ga u ruke i prevrtala, ali nikako nisam mogla shvatiti čemu je namijenjen. Bio je napravljen od sitnih oštarih dijelova razbijenog stakla čije su male površine, ponovno spojene, odbijale tanke mlazove sunčeve svjetlosti. Neko sam ga vrijeme opipavala i tražila neki trag koji bi me mogao uputiti na tajnu predmeta.

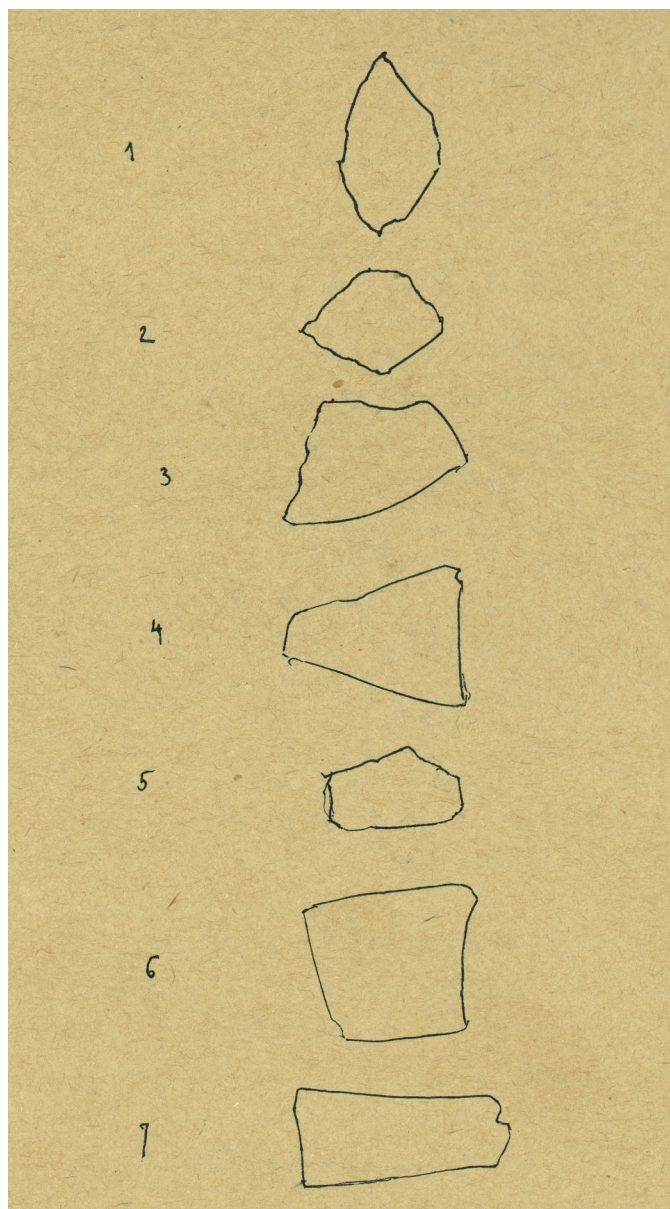
Odjednom sam shvatila da me promatraju dva velika oka iz nakupine čupave grive i isprva sam mislila da preda mnom stoji neka izumrla životinja o kojima sam čitala u jednoj školskoj enciklopediji u kojoj su izumrle životinje klasificirane u vlastitom poglavlju. Trebalo mi je

nekoliko trenutaka da prepoznam lik čovjeka ispod te guste dlake. Začudo, nije me obuhvatio strah nego oduševljenje nad tim čudnim stvorom koji je sebi dopustio da mu kosa izraste sve do pupka, što je bilo gotovo metar duga kosa! Što je desetak centimetara kose naspram stotinu centimetara kose, zamislite! I brada koja se stapa s kosom i dopušta ti da vidiš samo oči vlasnika tolike dlake, dlake kakvu nisam vidjela više nikad u životu. Taj me čudan čovjek samo promatrao sve dok ga nisam upitala tko je on. Rekao je da je umjetnik. Nikad nisam čula za umjetnika i isprva sam mislila da izmišlja riječi pa sam mu rekla da imam trinaest godina i da sam peterostruki Veliki jezični poglavica u školi, tako da bih znala što znači biti umjetnikom kad bi takvo što postojalo. Odgovorio mi je da takvo što postoji i da je on umjetnik, kao da je diskusija o tome besmislena. Upitala sam ga što umjetnici rade. Neko me je vrijeme samo gledao, zatim je duboko udahnuo i blago rekao: Umjetnici skupljaju krhotine drugih ljudi. Ja sam ga i dalje zbunjeno gledala, pa je nastavio: Krhotine su ljudski odlomci, obično ostavljeni i zaboravljeni. One su polužive vrijednosti koje umjetnici skupljaju da bi ih vratili u život. Gledala sam malo predmet u ruci, a malo takozvanog umjetnika i upitala ga skuplja li on onda stakalca. Nasmijao se. Rekao je da ne skuplja samo stakalca, nego bilo kakav raspadnuti građevinski materijal s napuštenih mjesta zaboravljenih od ljudi. Rekao je da on skuplja taj materijal i od njih gradi predmete koje vraća u mjesta obitavanja ljudi. Rekao je da ih odnosi u gradove i ostavlja ljudima kako bi ih neki od njih mogli uzeti u ruke kao ja, i da se tek kada ih ljudi primijete, krhotine vraćaju u život. Rade li svi umjetnici to, bilo je moje sljedeće pitanje. Nagnuo je glavu u stranu, kao da mu je drago što ga dijete ispituje, i rekao da ne skupljaju svi umjetnici ostatke

urušenih zgrada jer krhotine mogu bilo što, samo ih treba vidjeti kada zabljesnu ispred nas.

Krajičkom sam oka kroz staklena vrata uhvatila školsku knjižničarku kako hoda prema izlazu iz knjižare i od straha ispustila umjetnikov predmet koji se udarom o pod raspao na komadiće. Da nisam osjećala skoru prisutnost knjižničarke, vjerojatno bih zaplakala ispred ovog čudnog čovjeka, ali ovako sam mu jedino mogla reći da mi je zbilja žao što sam uništila njegov predmet. Opet se nasmijao i rekao da predmet više nije ni toliko važan, otkako mi je prije nekoliko minuta ušao u svijest. Sagnula sam se i uzela u ruke nekoliko komadića koje sam čvrsto stiskala u šaci. Umjetnik je rekao da će da će prepraviti predmet i ostaviti na nekom drugom mjestu. Rekao je da ne postoji mnogo umjetnika i neka promatram svijet oko sebe jer krhotine često ostaju neprimijećene. Sve je to rekao i nestao iza ugla zgrade u istom trenutku kada je knjižničarka izašla iz knjižare i kada se automobil pojavio ispred nas.

Knjižničarka niti u jednom trenutku nije pokazala da me je vidjela kako pričam s nepoznatim čovjekom. U automobilu se čulo isto ono brundanje kao kada smo dolazile u Grad. Sada nisam uopće proučavala krajolik kroz prozor nego sam stalno razmišljala o tom neobičnom čovjeku. Kako to da nam nitko nikada nije pričao o umjetnicima i o tome što oni rade? U glavi mi se brojilo mnoštvo pitanja, ali nisam mogla skupiti hrabrosti da naglas postavim ijedno. Cijelu sam vožnju u ruci stiskala onih nekoliko komadića stakalca i nadala se da knjižničarka to neće primijetiti. Već kada smo školska knjižničarka i ja u tišini provele većinu putovanja i bližile se školi, ja sam naprosto izlanula: Tko su to umjetnici?

Knjižničarka je naglo okrenula glavu prema meni, pogledala me iznad okvira svojih naočala koje su joj stajale na sredini nosa, a njene su se namrgođene bore opustile. Rekla je da umjetnici ne postoje. Shvatila sam to znakom da ne postavljam daljnja pitanja. U školi sam kao i svaki put do sad za vrijeme večere i u redu za kupanje svima prepričavala današnji dan, ali bih uvijek prešutno prešla preko upoznavanja umjetnika. Onih sam nekoliko komadića umjetnikovog predmeta sakrila u ladicu noćnog ormarića i sačuvala, kao što su neki čuvali pramenove svoje kose, sve do mog zadnjeg preseljenja u gradski dom za starije.

Sljedeće sam se godine neopisivo trudila da opet postanem Velikim jezičnim poglavicom samo da opet sretnem umjetnika i postavim mu svoja pitanja, ali kad sam za nagradu po šesti put išla sa školskom knjižničarkom po nove knjige, umjetniku nije bilo ni traga ni glasa.

Od te se godine više nisam natjecala u jezičnim natjecanjima, ali su mi moje prijašnje pobjede donijele dobar posao u knjižnom arhivu u gradu nakon školovanja, gdje sam razvrstavala nepotrebne knjige po kategorijama i one za bacanje odnosila u tvornice za reciklažu. Kada sam tek izašla iz škole sa koferom u rukama, sjela sam u autobus sa svim ostalim učenicima iz razreda, koji su uznemirenost čvrsto skrivali iza fasadnih lica, ali bi se pokojem u naboru čeone bore ukazala nestrpljivost i potom nestala u sekundi. Sjedili smo u autobusu jedan pokraj drugog čvrsto stišćući u rukama svoje kofere s nekoliko stvari koje nam je bilo dozvoljeno strpati u njega, uzbuđeno čekajući otvorenih očiju da nas autobus dopremi do obećanog mjesta, zgrade u Gradu u kojoj je svatko od nas dobio privremenu sobu s umivaonikom, krevetom i kadom, kako bi imao vremena naći dobar posao od kojeg bi mirno preživljavao. Zamislite, koliko učenika svake godine od-

-lazi u Grad u kojem ih, kako kažu, čeka predivna svijetla budućnost prepuna zadataka koje treba izvršiti. Gotovo svi učenici nađu posao vrlo brzo, a rijetki su oni koji moraju svoj boravak u privremenom domu produljiti na više od godinu dana. Moj posao u knjižnom arhivu bio je vrlo jasan, raspoređivala sam nepotrebne knjige u kategorije i pokušala ih sačuvati od truljenja, a kad bi došlo vrijeme da se bace zbog istrošenosti ili nepotrebnosti građe, slagala bih ih u hrpe i odvozila u tvornice za reciklažu. Vjerojatno sada shvaćate da je rijetko koja knjiga preživjela.

Nedugo nakon što sam došla u Grad i privikla se na rad u arhivu, odlučila sam posjetiti svoje roditelje u kući na samom rubu Grada. Na otpusnom listu škole bila je zabilježena i roditeljska adresa u slučaju da netko od učenika želi ponovno vidjeti svoje roditelje. Kada sam se pojavila ispred kuće čija adresa je pisala na mom otpusnom listu i koje sam se mutno prisjećala, tijelo mi je počelo neobuzdano treperiti pa sam se pokušavala smiriti čvrstim stiskanjem šaka. Kuća se iz blijedog sjećanja prometnula u stvarnost i nisam mogla vjerovati da ovdje stanuje dvoje ljudi koji su mi prije toliko godina čitali o podmornicama i zvijezdama. Pritisnula sam gumb pokraj vrata i oglasilo se zvonce. Stiskala sam šake sve čvršće, a koraci iznutra su se pretvorili u škripanje vrata i ispred mene se pojavila žena koja uopće nije izgledala kao moja majka. Nekoliko smo trenutaka stajale u tišini dok sam ja nepristojno buljila u njenu ćelavu glavu, a zatim sam promucala kako sam došla posjetiti svoje roditelje. Rekla je kako oni ne stanuju više ovdje, već u gradskom domu za starije. Rekla je kako su se tek nedavno preselili i kako još uvijek ima ovdje neka njihova omanja kutija koju je namjeravala baciti, ali s obzirom da sam došla ovdje da će je dati meni. Uljudno sam je pozdravila i od-

šetala do autobusne stanice s tom kutijom u rukama. Vratila sam se u svoju sobu u privremenom domu kako bih mogla na miru otvoriti kutiju. U njoj su bili fotoaparati i nekoliko fotografija željeznica i vlakova na čijoj su konstrukciji vjerojatno radili moji roditelji koji su bili izvrsni inženjeri. Odlučila sam ne baciti kutiju, pa sam je spremila ispod kreveta i zaboravila na nju sve dok se nekoliko mjeseci kasnije nisam preselila u drugi stan. Što se roditelja tiče, još sam se nekoliko tjedana nećkala hoću li ih ipak posjetiti u gradskom domu za starije, ali sam odlučila na kraju da to ne bi bilo pametno. Uostalom što reći naboranim ljudima koje ni ne poznaješ.

Moj je tajni zadatak bio pošto-poto naći umjetnika. Dugo sam ga vremena gradom tražila nakon završenog radnog dana kada bih lutala ulicama pretvarajući se da pješačim kući. Pronalazila bih sve dulje putanje po skrivenim prolazima i tjerala bih se da trpim napor i svakojake vremenske neprilike. Uvijek bih sa sobom nosila fotoaparati koji sam našla u toj kutiji i fotografirala različite stvari koje su mi bile zanimljive. Nisu to bile fotografije kakve biste našli u knjigama, nisu bile toliko dobre. Hoću reći, ne znam bi li ih prihvatio neki urednik i dopustio da se tiskaju kao prikazi teksta. Bile su drugačije od toga. Te su potrage trajale godinama sve dok naposljetku nisam odustala, iako mislim da se ni do sada nisam pomirila s činjenicom da za mene ne postoji ponovni susret s dugokosim umjetnikom.

Već sam se bližila dvadeset i petoj godini i imala vlastiti stan nekoliko ulica udaljen od zgrade knjižnog arhiva u kojem sam radila nešto više od osam godina, kada sam nasuprot ulaza u svoju zgradu primijetila predmet neobično sličan onom umjetnikovom kojeg sam razbila toliko godina ranije. Fotografirala sam ga. Mislila sam da mu je

potrebno ime pa sam ga nazvala Rukobranicom jer mi se činilo da pristaje mojoj ruci. Kroz godine susretala sam predmete za koje sam mogla tvrditi da su umjetnikovi - krhotine skupljene u male nakupine koje vide samo oni koji ih žele vidjeti. Na zavojitoj sam cesti na jednom od stupova ugledala prozirni ovoj koji sam nazvala Truploštitom. U kutu jedne još nedovršene zgrade stajao je Glavobran. Na jednom od stalaka za bicikle smještenih kod knjižnog arhiva ugledala sam Naušnjak. Štitoočnik je bio na zidiću parkirališta zgrade za reciklažu, a Stopalni branik u udubini fasade neke od zgrada na koje sam nailazila na putu kući.

Sve sam predmete fotografirala i njihove fotografije čuvala u ladici noćnog ormarića uz komadiće stakalca koje sam skupila onog znamenitog dana ispred knjižare. Svake večeri uzimala bih ih u ruke i prevrtala promatrajući fotografije. Često bih zamišljala da držim neki od predmeta u rukama i da ih stavljam na svoje tijelo. Svaki je predmet neopisivo točno pristajao mojem tijelu, kao da je rađen po mjeri moje ruke, glave ili stopala. Bila je to čudesna podudarnost! Otvarala bih oči u stvarnost s osjećajem da moje tijelo pulsira, a s tim bih nevjerojatnim osjećajem utonula u san i probudila se rano ujutro kada bih morala na posao u knjižni arhiv.

Tako se dogodilo i onog puta kada sam po prvi puta iz hrpe knjiga koje sam dopremala do zgrade za reciklažu izvukla jednu i iz nje istrгла snop listova. Ruke su mi drhtale kada sam čupala listove, ali sam pokušavala to uraditi čim brže kako netko ne bi primijetio moj nerazuman naum. Listove sam spremila u unutarnji džep svog kaputa i izvadila ih tek kada sam kasnije toga dana stigla kući. Od tada sam to radila povremeno, koliko je trebalo. Odbačene knjige su za mene bile krhotine koje sam morala

sakupiti i vratiti u život. U dućanima za održavanje stanova i kuća kupovala sam boju kojom sam bojala listove, a čak sam u dućanu s potrepštinama za čuvanje odjevnih predmeta kupila i šivaću mašinu kojom sam listove šivala u sljedove stranica.

Tako je prošao moj život. U školi nas nikada nisu učili da uistinu propitujemo stvari, tako da ni ja nisam sebi postavila pitanje postoje li uistinu ti predmeti ili su izrasli iz moje glave, sve do kasnijih godina kada sam često stajala ispred ogledala u kupaonici i rezuckala kosu da bih je skratila na pristojnu dužinu. Fotografije su bile dokaz već izlizan od jagodica mojih prstiju, ali nedovoljno uvjerljiv dokaz postojanja predmeta. U naletima onog što mi se tada činilo kao posustajanje, a danas mogu nazvati razumskim promišljanjem, ponekad bi mi se učinilo da predmete pronalazim po svojoj potrebi jer od njih gradim nevidljiv štit koji mi je u svojoj cjelini omogućio da smognem hrabrosti u odstupanju od pravilnika knjižnog arhiva koji je nalagao da se svaka otpisana knjiga mora dopremiti do zgrade za reciklažu i tamo reciklirati u papir spreman za ispis potrebnijih podataka.

Danas, dok sjedim u domu za starije osobe s krhotinama umjetnikovog predmeta, fotografijama i onih nekoliko knjiga koje sam izradila, a koje sam uspjela sačuvati, odlučila sam spremi ove stvari u roza torbu koju sam napravila posebno za njih, u ladicu ormara koja se toliko teško otvara da nikad ne držim ništa u njoj - razmišljajući o sitnoj mogućnosti da torba padne u ruke osobe koja će htjeti oživjeti moje krhotine.

004.
Literatura

001.

Baudrillard, Jean; *Selected writings*, uredio Mark Poster, Stanford University Press, Stanford, 1988.

002.

Fischer-Lichte, Erika; *Estetika performativne umjetnosti*, TKD Šahinpašić, Zagreb/Sarajevo, 2009.

003.

Gielen, Pascal; *Thinking about Thinking together; u Teaching Art in Neoliberal Realm. Realism versus Cynicism*, uredili Gielen, Pascal; De Bruyne, Paul; Valiz, Amsterdam, 2012.

004.

Lehmann, Hans-Thies; *Postdramsko kazalište*, CDU i TkH, AKCIJA, Zagreb/Beograd, 2004.

005 .
Sadržaj

000. Uvod	5
001. O tome što su slojevi rada, kako izgleda Grad i zašto je kosa kratka	7
002. O tome što je predavanje, a što performans, čiji je glas, a čije tijelo	21
003. Zaključak	39
003. Prijepis rukopisa iz bilježnice	41
004. Literatura	57
005. Sadržaj	61